

+CA EKİ, SIFATIN ANLAMINI GÜÇLENDİRİR Mİ?

Sedat BALYEMEZ*

Öz

+CA eki, Türkiye Türkçesinde değişik görevlerde kullanılan ve kelimeye değişik anlamlar katan bir ektir. Gramerimizdeki genel kabullerden biri de bu ekin küçültme anlamlı sıfatlar türettiğidir. Bu nedenle söz konusu ek “küçültme eki” olarak da adlandırılmaktadır. Bir dildeki kelime ve ekler, zaman ilerledikçe ses, anlam veya görev bakımından bazı değişikliklere uğrayabilir. Bu çalışmada +CA ekinin de zaman içinde yeni anlam kazandığı savunulmuştur. Küçültme eki olarak kabul edilen bu ekin eklendiği sıfatın anlamını güçlendirdiği üzerinde durulmuştur. Ekin eklendiği kelimeye küçültme anlamı mı kattığı yoksa anlamı güçlendirdiğini mi ortaya koymak amacıyla 538 katılımcıya bir anket uygulanmıştır. +CA ekinin bazı sıfatlarda küçültme anlamının devam ettiği görülürken bazı sıfatlarda “anlamı güçlendirmek” için kullanıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: +CA eki, küçültme eki, sıfatlar, sıfatlarda pekiştirme, sıfatlarda küçültme.

DOES THE SUFFIX +CA, REINFORCE THE MEANING OF THE ADJECTIVE?

Abstract

The suffix +CA is used in different tasks and gives different meanings to the word in Turkey Turkish. This suffix that is accepted in the Turkish grammar, produces reduction of adjectives. So this suffix "diminutive suffix " has been called. In a language of words and suffixes, as time progresses, sound, meaning, or may see some changes in terms of the task. In this study, diminutive suffix also was defended on new meaning over time. It emphasized that this suffix is named as a diminutive suffix but actually reinforces the meaning of the adjective. Diminutive suffix, adjective meaning does reduce, or strengthen it? A survey was done to find the answer to this question and survey was answered by 538 people. It is seen in the survey results, the meaning of this suffix in the adjective task of reduction continues but besides this suffix it is also used to reinforce meaning of some adjectives.

Keywords: +CA suffix, diminutive suffix, adjectives, reinforce meaning of adjectives, reduction meaning of adjectives

1. Giriş

Dilin en önemli özelliklerinden biri, sürekli bir değişim ve gelişim içinde olmasıdır. Bir dildeki kelime ve ekler, zaman ilerledikçe ses, anlam veya görev bakımından bazı değişikliklere uğrar. Demirci, dildeki bu doğal seyri “kelimeler, sözlükte durduğu gibi durmaz” sözüyle ifade etmektedir (Demirci, 2013: 88). Elbette ki bu değişimler birden bire olmaz, değişim ilk başladığında belli bir süre eski ile yeni yan yana devam eder; daha sonra herhangi bir müdahaleye gerek kalmadan ya eski yapı tümünden unutulur ya da eskinin yanında yeni de dilin

* Yrd. Doç. Dr.; Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, sedatbalyemez@bartin.edu.tr.

kalıcı bir unsur olarak yerini alır. Bir kelimenin birden fazla anlam taşıması veya farklı bölgelerde değişik ses özelliklerine sahip olması, bu değişimin bir ürünüdür. Art zamanlı gramer çalışmaları aracılığıyla kelimeler ve eklerin zaman içinde uğradığı değişiklikleri tespit etmek mümkündür.

Türkiye Türkçesinde oldukça geniş bir kullanım alanına sahip olan +CA eki de ses bakımından değişikliğe uğrayan, aynı zaman dilimi içinde birden farklı görevde kullanılan ve kelimelere farklı anlamlar katan eklerden biridir. Ekin bu özel durumu, araştırmacıların da ilgisini çekmiş ve +CA eki üzerinde -gramer kitaplarımızdaki açıklamalar dışında- müstakil çalışmalar yapılmıştır.

Bu çalışmalardan kuşkusuz en kapsamlısı Zeynep Korkmaz'ın "Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek İle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme" başlıklı çalışmasıdır (Korkmaz, 1995). Korkmaz, bu çalışmasında söz konusu ekin tarihî seyrini ilgili dönem metinlerinden örneklerle ortaya koymuştur. Çalışma, ekin sadece Türkiye Türkçesindeki durumunu değil, diğer dönemlerdeki durumunu da ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir.

+CA eki üzerine eğilen araştırmacılardan biri de Nurettin Koç'tur. Koç, bu ekin Türkçenin her döneminde hem yapım eki hem de "ek edat" görevinde kullanıldığını, bunun dışında başka bir görevinin olmadığını düşünmekte ve bu düşüncesini Türk dilinin değişik dönemlerinden seçtiği örneklerle desteklemektedir (Koç, 2000).

İbrahim Tosun ise çalışmasında +CA ekinin Türkiye Türkçesindeki durumunu incelemiştir (Tosun, 2010). Tosun, incelemesini "kullanım çeşitliliği (yapım eki / çekim eki)" ve "anlam çeşitliliği" olarak iki temel başlık altında yapmıştır. Tosun'a göre bu ek, Türkiye Türkçesinde hem yapım hem de çekim eki olarak 16 farklı anlamda kullanılmaktadır.

Kononov, küçültme eklerinin birer yapım eki olarak kabul edilmesi gerektiğini savunduğu çalışmasında +CA ekini "küçültme eki" olarak alır (Kononov, 1969). Ancak Kononov'un bu ekle türetilen örnekler içinde sıraladığı *akça* kelimesinin anlamı olarak verdiği "oldukça beyaz" ifadesinde küçültme değil güçlendirme vardır.

Mehmet Gece, *Türkçede Sıfat Derecelendirme Yolları* başlıklı çalışmasında +CA ekini, azaltma derecesinde sıfat türeten ekler içinde sıralar. Gece, bu ekle türetilmiş "genişçe" ve "yumuşakça" kelimelerinin "geniş" ve "yumuşak" sıfatlarındaki vasıflardan daha azlığı ifade ettiklerini belirtir (Gece, 1995).

+CA eki üzerinde duran bir diğer araştırmacı da Sadettin Özçelik'tir (Özçelik, 2004). Özçelik, +CA, +CII, +mAn, +(I)msI, +(I)mtırak, +sI, +sII eklerinin öncelikli olarak benzetme ve benzerlik kavramı bildirme için kullanıldığı söyleyerek eklerin de tıpkı kelimeler gibi zaman

içinde yeni anlamlar kazanmasının mümkün olmasından hareketle eklere “küçültme eki, pekiştirme eki ...” gibi özel isimler verilmesinin doğru olmadığını vurgulamaktadır.

Yukarıda sıralanan müstakil çalışmalar dışında gramer kitaplarımızın kelime türetme, isim hâl ekleri, sıfatlarda küçültme gibi bölümlerinde de bu ekle ilgili değişik görüşler ve tespitler ortaya konulmuştur. Bu tespitleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

Muharrem Ergin bu eki, hem yapım ekleri arasında (Ergin, 2009: 167) hem de eşitlik hâli eki olarak isim hâl ekleri arasında sıralar (Ergin, 2009: 240). Ergin +CA ekinin sıfatlarda küçültme yaptığına dair herhangi bir açıklamada bulunmaz; ekin eşitlik fonksiyonuna “*iyice, insanca, yüzlerce, güzelce, akça*” gibi kelimeleri örnek olarak verir.

J. Deny, +CA eki için “küçümsenik” terimini kullanır. Deny’e göre bu ek, sıfatlara eklenir ve cümledeki anlama göre *hemen de, oldukça, biraz* mahiyetinde *azımsanık*; bazı durumlarda ise *pek, çok, iyice* mahiyetinde *çoğumsanık* bir kıymet alır. Deny, “azımsanık” için “*Güzelce Hisar, yaşlıca bir adam, hızlıca söyle, sertçe vurdu*” örneklerini; “çoğumsanık” için ise “*başlıca vazifemiz, iyice düşün, güzelce haşla, uzunca söyledi*” gibi örnekleri sıralamıştır (Deny, 1941: 309).

Zeynep Korkmaz; +CA, +CAAnA, +cIk/+cUk, +sI/+sU, +msI/+msU, +rAk ve +mtırak eklerini, sıfatlarda küçültme eki olarak sıralayarak “büyükçe bir ev, aptalcana bir hareket, kısacık saçlar, kadımsı zerafet, küçürek bir oda ...” gibi yapıları örnek olarak verir (Korkmaz, 2009: 377-383). Korkmaz, aynı eki isimden isim yapan yapım ekleri içinde sıralarken “Sıfatlara ve sıfat olarak kullanılan sözlere gelerek eklendiği kelimeye ‘oldukça’ anlamı katan, benzerlik ve azlık işlevinde küçültme sıfatları yapar.” tespitinde bulunur (Korkmaz, 2009: 36).

Günay Karaağaç; ekin yapım eki olarak dil isimleri türetme, niteleyici sözlerden zarf türetme gibi görevlerde kullanıldığını söyler (Karaağaç, 2013: 264). Karaağaç, bu ekin eşitlik durum eki olarak ise sınırlayıcı eşitlik (*Edine yolunaça*), belirsiz çokluk (*binlerce, aylarca, günlerce*) ve eşitlik (*İnsanca davrandım.*) gibi işlevlerde kullanıldığını açıklar (Karaağaç, 2013: 347).

Haydar Ediskun, +CA ekinin biçim, tarz ve yakışıklık sıfatları (*askerce selam*), ilgi sıfatı (*Fransızca şiir*), belirsiz miktar sıfatları (*binlerce insan*), küçültme ya da kısma sıfatı (*bolca tuz*) gibi sıfatları yaptığını söyler (Ediskun, 1993: 147).

Banguoğlu, eki isimden isim türeten ekler arasında sıralar ama “aslında sıfatlara gelen vurgulu bir küçültme eki, yani çekim ekidir” der (Banguoğlu, 1998: 158). Banguoğlu’na göre bu ek aynı zamanda “adın görelilik (kimce) hâli” olarak da adlandırılabilir (Banguoğlu, 1998: 330). Banguoğlu, küçültme sıfatları başlığında ise -ce, -rek, -cik, -cek eklerinin vasıflama

sıfatlarına eklenerek küçültme sıfatı yaptığını söyler ve “kısaca, kısacacık, genişçe, düzgünce, büyükcek ...” gibi kelimeleri küçültülmüş sıfat olarak vermiştir (Banguoğlu, 1998: 350).

Fuat Bozkurt da ekin hem yapım hem de çekim eki olma özelliğini vurgular. (Bozkurt, 1995: 87). Bozkurt, bu ekin bir işe uygunluk, bir işe yakışırılık belirten sıfat, ilgi sıfatı, belirsiz miktar bildiren sıfat, küçültme ya da kısma sıfatı yaptığını söyler (Bozkurt, 1995: 278).

Tahir Necat Gencan, +CA ekinin bu eki yapım eki olarak kabul eder ve ekin türettiği sözcükleri anlam bakımından dokuz gruba ayırır. Sıfatlara küçültme anlamı katma, ekin bu dokuz işlevinden biridir Genaca’a göre (Gencan, 1979: 201). Gencan küçültme sıfatları bölümünde de bu eke yer vererek “güzelce ev” yapısındaki “güzelce” kelimesinin “oldukça güzel” anlamında bir küçültme sıfatı olduğunu söyler (Gencan, 1979: 183).

Bu açıklamalardan sonra diyebiliriz ki +CA eki, gramerlerimizde genellikle *benzerlik*, *eşitlik* ve *küçültme* anlamlarıyla yer almakta; bazı gramerlerimizde ise *küçültme eki* olarak adlandırılmaktadır. Ekin eklendiği sıfattaki anlamı güçlendirdiğine ilişkin çok az, yüzeysel birkaç tespit vardır: Zeynep Korkmaz ve Tahir Necat Gencan sadece birer örnekte bu eki “oldukça” anlamında göstermişlerdir; ancak “oldukça” kelimesinin “anlamı güçlendiren bir kelime” olup olmadığı üzerinde herhangi bir açıklama yapmadan bu kelimeyi sıfattaki “küçültme” anlamını belirtmek için kullanmışlardır. J. Deny ise ek için “sıfatlara eklenir” diyerek bazen *pek*, *çok*, *iyice* anlamı kattığını söylemiştir; fakat buna örnek olarak verdiği kelimeler genelde zarftır: *Güzelce haşla. İyice düşündüm. Uzunca söyledi.*

1.1. Çalışmanın Amacı ve Sınırlılıkları

Yukarıda açıkladığımız üzere +CA ekinin küçültme anlamlı sıfatlar türettiği, gramerimizde genel bir kabuldür. Sıfatların bu eki alması durumunda sıfattaki niteliğin azaldığı, küçüldüğü söylenir. Bu kabule göre “geniş oda” yapısında odanın geniş olduğu, “genişçe oda” yapısında ise odanın tam geniş olmadığı ama dar da olmadığı anlamı vardır. Söz konusu ekin sıfattaki anlamı güçlendirip güçlendirmediği üzerinde yeterince durulmamıştır.

Bu çalışmada +CA ekinin sıfata kattığı düşünülen küçültme anlamı sorgulanacak ve ilgili çalışmalarda küçültme sıfatı örneği olarak verilen bazı kelimelerde, sıfattaki niteliği küçültme, azaltma değil de tam aksine güçlendirme bulunduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. +CA ekinin “küçültme” anlamından “güçlendirme” anlamına doğru bir çeşit geçiş dönemi yaşadığı savunulacaktır.

Çalışma, söz konusu ekin Türkiye Türkçesindeki “küçültme” anlamı ile sınırlıdır. Ekin yapım eki mi yoksa çekim eki mi kabul edilmesi gerektiği, tarihi gelişimi, çağdaş lehçelerdeki durumu, ekteki ses değişiklikleri, ekin kaç farklı anlam taşıdığı gibi konularda yukarıda verilen

genel bilgiler dışında bir bilgi verilmeyecektir.

1.2. Yöntem

Bir dilde kelimelerin veya eklerin yeni görevler, anlamlar kazandığını, kazanmakta olduğunu söyleyebilmek için söz konusu anlamın ve görevin o dili konuşan kişiler arasında kullanılıyor olması gerekir. Dili konuşanlar tarafından kullanılmayan bir anlam, dile yerleşmez ve zaman içinde unutulur. Bu çalışmanın ana amacı +CA ekinin sıfattaki anlamı güçlendirmek için de kullanıldığını ortaya koymaktır. Bunu tespit etmek için şöyle bir yol izlenmiştir: Gramer kitaplarımız taranarak +CA ekiyle yapılmış küçültme sıfatı örnekleri tespit edilmiş ve bu sıfatlardan 10 tanesi seçilmiştir. Seçilen bu sıfatların cümle içindeki anlamıyla ilgili bir anket oluşturularak katılımcılara uygulanmış ve +CA ekini almış sıfatın anlamı sorulmuştur. Ankette yer alan cümleler şunlardır:

1. Çocuklar, **alçakça** bir masanın etrafına dizilmişler, masal dinliyorlar.
2. Yemeğe **bolca** tuz koymayı unutmadı.
3. Misafirlğe gittiğimiz köy evine, **büyükçe** bir bahçe kapısından giriliyordu.
4. Şafak sökerken **derince** bir mezar kazmış bahçesine.
5. Yedikleri **ekşice** bir erik, hepsinin dişini kamaştırmış.
6. Babam, bu güvercinlere gaz sandıklarından **genişçe** bir yuva yaptı.
7. İçeriden **güzelce** bir kız çıktı.
8. Öğretmen sınıfa girince, çantasından **kalınca** bir kitap çıkardı.
9. Biz içeride çalışırken dışarıda **serince** bir rüzgâr esiyordu.
10. Bıçağı sürte sürte ipin **uzunca** bir parçasını kesti.

Ankette katılımcılara bu 10 cümle verilerek her kelime için önerilen üç anlamdan birini seçmeleri istenmiştir. Katılımcıların bu anlamlar arasında kararsız kalacağı ihtimali de düşünerek seçenekler arasına “kararsızım” da eklenmiştir. Örnek vermek gerekirse “İçeriden **güzelce** bir kız çıktı.” cümlesindeki “güzelce” kelimesi için verilen seçenekler “biraz güzel, güzele yakın”, “güzelden daha güzel”, “çok güzel” ve “kararsızım” şeklindedir. Diğer kelimelerin seçenekleri de aynı doğrultuda oluşturulmuştur.

Anket formu, www.surveey.com adresi aracılığıyla oluşturulmuş ve anketin bağlantısı e-posta, İnternet duyurusu ile katılımcılara ulaştırılmıştır. Araştırmaya katılmak isteyen kişiler, ilgili bağlantıdan ankete ulaşarak anketi İnternet üzerinden doldurmuşlardır. Ankete katılım için herhangi bir eğitim düzeyi, belirli bir bölgede yaşama veya meslek şartı konulmamış; anket, 15

yaş üstü bütün bireylerin katılımına açık tutulmuştur. Ankete toplam 538 kişi katılmıştır. Katılımcıların yaş ve eğitim durumlarına ilişkin kişisel bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcılara Ait Kişisel Bilgiler

Yaş Aralığı	Sayı	%
15 - 20 arası	90	16,72
21 - 30 arası	186	34,57
31 - 40 arası	153	28,43
41 - 50 arası	79	14,68
51 ve üstü	30	5,57
Toplam	538	100
Eğitim Düzeyi		
İlköğretim (İlkokul, ortaokul) mezunu	4	0,74
Lise öğrencisi veya mezunu	18	3,34
Ön lisans öğrencisi veya mezunu	17	3,35
Lisans öğrencisi veya mezunu	290	53,9
Lisansüstü öğrencisi veya mezunu	209	38,84 %
Toplam	538	100

2. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde öncelikle yukarıda sıralanan 10 kelimenin Türkiye Türkçesi sözlüklerinde hangi anlamlarda kullanıldığı verilecek ve sözlüklerdeki anlamlar arasında farklılık olup olmadığı, +CA ile oluşturulan bu kelimelerin güçlendirilmiş anlama sözlüklerde yer alıp almadığına değinilecektir. Daha sonra ise katılımcılara uygulanan anketin sonuçları yorumlanacaktır.

2.1. İlgili Kelimelerin Sözlüklerdeki Durumu

Çalışma için seçilen kelimelerin Türk Dil Kurumunun yayımladığı *Türkçe Sözlük* (Tablo 2’de TDK - TS), Dil Derneğinin yayımladığı *Türkçe Sözlük* (Tablo 2’de DD - TS), Ali Püsküllüoğlu tarafından hazırlanan *Türkçe Sözlük* (Tablo 2’de Püsküllüoğlu - TS), D. Mehmet Doğan’ın *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*’ü (Tablo 2’de Doğan – TS), Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı *Örnekleriyle Türkçe Sözlük* (Tablo 2’de MEB - ÖTS) ve Yaşar Çağbayır’ın hazırladığı *Ötüken Türkçe Sözlük*’teki (Tablo 2’de Ötüken - TS) anlamları şöyledir:

Tablo 2: İlgili Kelimelerin Sözlüklerdeki Anlamları

Kelime	TDK - TS	DD - TS	Püsküllüoğlu-TS	Doğan - TS	MEB-ÖTS	Ötüken-TS
alçakça	<i>sf.</i> oldukça alçak (s. 86)	<i>sf.</i> oldukça alçak (s. 62)	<i>sf.</i> alçağa yakın, biraz alçak, oldukça alçak (s. 102)	<i>sf.</i> Hayli alçak, yerden yüksekliği az (s. 51)	<i>sf. zf.</i> az alçak, pek yüksek olmayan (s. 89)	<i>sf.</i> Biraz alçak, pek yüksek değil (s. 196)
bolca	<i>sf.</i> oldukça geniş, <i>zf.</i> çokça (s. 375)	<i>sf.</i> oldukça geniş <i>zf.</i> oldukça çok, çokça (s. 240)	<i>sf.</i> oldukça geniş, biraz geniş <i>zf.</i> biraz çok, çokça (s. 351)	<i>sf.</i> Genişçe, çok fazlaca (s. 214)	<i>sf.</i> genişçe, oldukça geniş <i>zf.</i> çok, çokça (s. 365)	<i>sf.</i> genişçe, oldukça geniş <i>zf.</i> çok miktarda, oldukça çok, çokça (s. 640)
büyükçe	<i>sf.</i> biraz büyük (s. 427)	<i>sf.</i> biraz büyük (s. 273)	<i>sf.</i> biraz büyük (s. 395)	<i>sf.</i> oldukça büyük (s. 240)	<i>sf.</i> biraz büyük (s. 412)	<i>sf.</i> oldukça büyük, biraz büyük; büyücek (s. 733)
derince	<i>sf.</i> biraz derin (s. 635)	<i>sf.</i> biraz derin (s. 398)	<i>sf.</i> biraz derin (s. 557)	<i>sf.</i> fazla derin olmayan, az derin (s. 372)	<i>sf.</i> derine yakın, çok derin olmayan (s. 628)	<i>sf.</i> biraz derin (s. 1172)
ekşice	yok	<i>is.</i> az ekşi, ekşimtirak (s. 491)	<i>sf.</i> az ekşi, ekşimtirak (s. 677)	<i>sf.</i> az ekşi, ekşimtirak, ekşimsi (s. 463)	yok	yok
genişçe	<i>sf.</i> biraz geniş (s. 928)	<i>sf.</i> biraz geniş (s. 598)	<i>sf.</i> biraz geniş (s. 801)	<i>sf.</i> az geniş (s. 589)	<i>zf.</i> biraz geniş ¹ (s. 990)	<i>zf.</i> biraz geniş (s. 1683)
güzelce	<i>sf.</i> güzele yakın, güzel gibi (s. 1015)	<i>sf.</i> güzele yakın (s. 667)	<i>sf.</i> Güzel sayılabilen, güzele yakın (s.877)	<i>sf.</i> oldukça güzel (s. 658)	<i>sf.</i> oldukça güzel, güzel sayılabilen (s. 1084)	<i>sf.</i> güzele yakın, biraz güzel (s. 1817)
kalınca	<i>sf.</i> kalına yakın (s. 1279)	<i>sf.</i> kalına yakın (s. 858)	<i>sf.</i> Oldukça kalın, kalına yakın (s. 1078)	<i>sf.</i> az kalın (s. 930)	<i>sf.</i> pek ince olmayan, kalına yakın (s. 1502)	<i>zf.</i> biraz kalın, kalına yakın (2356)
serince	<i>sf.</i> az serin, serine yakın (s. 2072)	<i>sf.</i> az serin, serine yakın (s. 1389)	<i>sf.</i> serine yakın, az serin (s. 1665)	<i>yok</i>	<i>sf.</i> serine yakın, az serin (s. 2500)	<i>sf.ve zf.</i> az serin, serine yakın (s. 4158)
uzunca	<i>sf.</i> biraz uzun (s. 2438)	<i>sf.</i> epeyce oldukça uzun (s. 1636)	<i>sf.</i> oldukça uzun, epeyce uzun (s. 1940)	<i>sf.</i> oldukça uzun, epeyce uzun (s. 1757)	<i>sf.</i> epeyce, oldukça uzun; uzuna yakın (s. 3003)	<i>is.</i> Biraz uzun, oldukça uzun (s. 5023)

Tablo 2’de de görüldüğü üzere +CA ekinin sıfatlara her zaman küçültme anlamı katma noktasında tam olarak bir kararlılık gösterdiği söylenemez. Zeynep Korkmaz ve Vecihe Hatipoğlu’nun küçültme anlamıyla kullandıkları “alçakça” kelimesi, Türk Dil Kurumunun ve

¹ Sözlüklerde isim, sıfat ve zarf kısaltması için “is., a., sf., öna., s., be.” gibi değişik şekiller kullanılmıştır. Ancak yazımda birlik sağlamak amacıyla bu çalışmada TDK’nin önerdiği “is., sf., zf.” kısaltmaları kullanılmıştır.

¹ Bu kelime TDK, Dil Derneği ve Ali Püsküllüoğlu’nda “sıfat”, MEB ve Ötüken Türkçe Sözlük’te ise “zarf” olarak verilmiştir. MEB sözlüğünde verilen örnek cümlede (*Dimetoka’da genişçe bir salonda toplandığımı hatırlıyorum.*) kelime, sıfat görevindedir, Ötüken Türkçe Sözlük’te ise örnek cümle verilmemiştir.

Dil Derneğinin sözlüklerinde güçlendirilmiş bir anlamla (oldukça alçak) karşımıza çıkıyor. Püsküllüoğlu ve Doğan, bu kelimeyi hem küçültme (alçağa yakın) hem de güçlendirme (oldukça alçak) anlamında almıştır. MEB'in ve Yaşar Çağbayır'ın sözlüklerinde ise sadece küçültme anlamı vardır.

Benzer bir durum “uzunca” kelimesinde de söz konusudur. Bu kelime için TDK sözlüğünde “biraz uzun” anlamı verilmiştir; ancak Dil Derneğinin, Ali Püsküllüoğlu'nun ve Mehmet Doğan'ın sözlüklerinde buna ters olarak “epeyce uzun, oldukça uzun” anlamlarında *uzunluğun* pekiştirildiği bir durumla karşılaşılıyor. TDK'de aynı kelime için örnek olarak “Bıçağı sürte sürte ipin uzunca bir parçasını kesti.” cümlesi, Dil Derneğinde ise “İçeri uzunca bir adam girdi.” cümlesi verilmiştir. Görüldüğü gibi “uzunca bir parça” ile “uzunca bir adam” aynı anlamdadır; ancak TDK “biraz uzun”, Dil Derneği “epeyce uzun” demektedir. MEB'in ve Yaşar Çağbayır'ın sözlüklerinde ise hem küçültme hem de pekiştirme anlamında iki kullanım vardır. “Kalınca” kelimesinin küçültme anlamı, bütün sözlüklerde vardır ancak Püsküllüoğlu'nun sözlüğünde diğer sözlüklerin aksine bu küçültme anlamına ek olarak “oldukça kalın” şeklinde güçlendirilmiş bir anlam da verilmiştir. “Ekşice” kelimesi; TDK, MEB ve *Ötüken Türkçe Sözlük*'te bulunmaktadır. Dil Derneğinin sözlüğünde ise sıfat olarak değil isim olarak geçmektedir. Sözlükler arasında sadece “bolca, derince, genişçe, serince” kelimelerinde bir anlam birliği söz konusudur.

Görüldüğü üzere ilgili kelimeler, bazı sözlüklerde “küçültme”, bazı sözlüklerde “güçlendirme”, bazı sözlüklerde ise her iki anlamla birlikte verilmiştir. Ortaya çıkan bu tablo, giriş bölümünde sıraladığımız birçok çalışmada vurgulanan “+CA eki; eklendiği sıfatın anlamını küçültür, azaltır.” yargısının her sıfat için geçerli olup olmadığının tartışılmasını zorunlu kılmaktadır.

2.2. Anket Sonucu Elde Edilen Bulgular

Tablo 2'de de görüldüğü üzere +CA ekinin eklendiği sığata küçültme anlamı katıp katmaması kelimedenden kelimeye veya sözlükten sözlüğe değişmektedir. Acaba sözlüklerdeki bu ikili durum, uygulamada nasıldır? Dili konuşanlar, +CA ekine nasıl bir anlam yüklemektedir? Bu bölümde +CA ekinin cümleye kattığı anlamı tespit etmek amacıyla uygulanan ankette elde edilen sonuçlar hakkında bilgi verilecek ve sonuçlar yorumlanacaktır.

2.2.1. “Alçakça” Kelimesinin Anlamına İlişkin Bulgular

Katılımcılara sorulan cümlelerden biri “Çocuklar, alçakça bir masanın etrafına dizilmişler, masal dinliyorlar.” cümlesidir. Zeynep Korkmaz'ın küçültme sıfatlarına örnek olarak verdiği bu cümle, Korkmaz'dan aynen alınarak ankete konulmuştur (Korkmaz, 2003:

377). Hatipoğlu, “az alçak” anlamında kabul ettiği bu kelimeyi +CA ekinin “benzerlik, görelilik, nispet, eşitlik” kavramı sağlamasına örnek olarak vermiştir (Hatipoğlu, 1981: 46). Bu kelime; TDK, Dil Derneği ve Mehmet Doğan’ın sözlüklerinde “küçültme” anlamıyla değil, “oldukça alçak, hayli alçak” gibi güçlendirilmiş anlamlarla yer almaktadır. “Alçakça” kelimesinin anlamına ilişkin katılımcı görüşleri Tablo 3’te verilmiştir:

Tablo 3: “Çocuklar, alçakça bir masanın etrafına dizilmişler, masal dinliyorlar.” Cümlesindeki “Alçakça” Kelimesinin Anlamı

Seçenek Metni	Sayı	%
"Alçaktan daha alçak" anlamında kullanılmış.	57	10,59 %
"Çok alçak" anlamında kullanılmış.	63	11,71 %
"Biraz alçak, alçağa yakın" anlamında kullanılmış.	401	74,53 %
Kararsızım	17	3,15 %
Toplam	538	100

Tablo 3’e göre katılımcıların %75’i, kelimedeki küçültme anlamının devam ettiği görüşündedir. Yaklaşık %22’lik bir dilim ise güçlendirme olduğu görüşündedir.

2.2.2. “Bolca” Kelimesinin Anlamına İlişkin Bulgular

Katılımcılara “Yemeğe bolca tuz koymayı unutmadı.” cümlesindeki “bolca” kelimesinin anlamı sorulmuştur. Ediskun “bolca tuz” yapısını, küçültme ve kısma sıfatı olarak vermiştir (Ediskun, 1993: 147). Aynı kelimeyi Zeynep Korkmaz da benzerlik ve azlık işlevinde +CA ekiyle türetilmiş sıfatlar içinde sıralar (Korkmaz, 2009: 36). Ankette kullanılan bu cümle, Ediskun’un ve Korkmaz’ın örneklerinden hareketle araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Ancak söz konusu sözcük, günümüzde genellikle zarf olarak kullanılmakta ve cümleye “çokluk” anlamı katmaktadır.

Tablo 4: “Yemeğe bolca tuz koymayı unutmadı.” Cümlesindeki “Bolca” Kelimesinin Anlamı

Seçenek Metni	Sayı	%
"Boldan daha fazla, daha bol" anlamında kullanılmış.	135	25,09 %
"Çok bol" anlamında kullanılmış.	274	50,92 %
"Biraz bol, bola yakın" anlamında kullanılmış.	120	22,3 %
Kararsızım.	9	1,67 %
Toplam	538	100

“Bolca” kelimesi, incelediğimiz sözlüklerde küçültme anlamı katan bir sıfat olarak değil de miktar bildiren bir zarf olarak geçmektedir. Sözlüklere göre kelime, giysilerin özeliğini vurguladığı durumlarda sıfat olarak kullanılmaktadır. Bu cümlede de miktar bildirdiği için

katılımcıların büyük çoğunluğu “çok bol, oldukça bol” anlamını seçmiş, katılımcıların sadece %22’si bu kelimeyi “küçültme anlamında” kabul etmiştir.

2.2.3. “Büyükçe” Kelimesinin Anlamına İlişkin Bulgular

Katılımcılara “Misafirlige gittiğimiz köy evine, *büyükçe* bir bahçe kapısından giriliyordu.” cümlesindeki “büyükçe” kelimesinin anlamı sorulmuştur. Bu cümle, Zeynep Korkmaz’ın küçültme sıfatlarına örnek olarak verdiği cümlelerden biridir (Korkmaz, 2003: 378). Banguoğlu da “büyükçe” kelimesini, küçültme sıfatı olarak almıştır (Banguoğlu, 1998: 350). Hatipoğlu, “az büyük, büyük gibi” anlamında kabul ettiği bu kelimeyi +CA ekinin “benzerlik, görelilik, nispet, eşitlik” kavramı sağlamasına örnek olarak vermiştir (Hatipoğlu, 1981: 46). “Büyükçe” kelimesi, sadece Mehmet Doğan’ın sözlüğünde güçlendirilmiş bir anlamla verilmiştir. *Ötüken Türkçe Sözlük*’te ise küçültme anlamının yanında pekiştirme anlamıyla da geçmektedir. Diğer sözlüklerde bu kelime “biraz büyük, büyüğe yakın” şeklinde küçültme anlamıyla verilmiştir (*bk.* Tablo 2). Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplar Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: “Misafirlige gittiğimiz köy evine, *büyükçe* bir bahçe kapısından giriliyordu.” Cümlesindeki “Büyükçe” Kelimesinin Anlamı

Seçenek	Sayı	%
"Büyükten daha büyük" anlamında kullanılmış	51	9,47
"Çok büyük" anlamında kullanılmış	71	13,19
"Biraz büyük, büyüğe yakın" anlamında kullanılmış	412	76,57
Kararsızım	4	0,74
Toplam	538	100

Katılımcıların da aynı doğrultuda cevap verdiği gözlemlenmektedir. Ancak katılımcıların yaklaşık % 25’i “*büyükten daha büyük, çok büyük*” anlamlarını seçmiştir ki bu oran, göz ardı edilecek bir oran değildir. +CA ekinin bu kelimeye “küçültme” anlamını baskın olarak koruduğu; ancak bunun yanında sıfatın niteliğini güçlendirmek amacıyla da kullanılmaya başlandığını söylemek mümkündür.

2.2.4. “Derince” Kelimesinin Anlamına İlişkin Bulgular

Katılımcılara yöneltilen sorulardan biri de “Şafak sökerken derince bir mezar kazmış bahçesine.” cümlesindeki “derince” kelimesinin cümleye kattığı anlamdır. Bu cümle, *TDK Türkçe Sözlük*’ten (TDK, 2010: 635) alınmıştır. Hatipoğlu’na göre bu kelime “az derin, derin gibi” anlamındadır ve +CA ekinin “benzerlik, görelilik, nispet, eşitlik” kavramı sağladığı örneklerden biridir (Hatipoğlu, 1981: 46).

Tablo 6: “Şafak sökerken derince bir mezar kazmış bahçesine.” Cümlesindeki “Derince” Kelimesinin Anlamı

Seçenek Metni	Sayı	%
"Derinden daha derin" anlamında kullanılmış.	91	16,91 %
"Çok derin" anlamında kullanılmış.	155	28,81 %
"Biraz derin, derine yakın" anlamında kullanılmış.	279	51,85 %
Kararsızım	13	2,41 %
Toplam	538	100

“Derince” kelimesi, incelediğimiz sözlüklerin tamamında “biraz derin, derine yakın” şeklinde küçültme anlamıyla verilmiştir. Ancak katılımcıların yaklaşık %47’si bu kelimedeki küçültme değil de güçlendirme olduğu görüşündedir. Bu kelimedeki güçlendirme anlamı, iyice belirginleşmiş durumdadır.

2.2.5. “Ekşice” Kelimesinin Anlamına İlişkin Bulgular

Katılımcılara “Yedikleri ekşice bir erik, hepsinin dişini kamaştırmış.” cümlesindeki “ekşice” kelimesinin anlamı sorulmuştur. Bu cümle, Zeynep Korkmaz’ın küçültme sıfatlarına örnek olarak verdiği cümlelerden biridir (Korkmaz, 2003: 378). Korkmaz’dan alınarak ankete konulmuştur. Hatipoğlu da bu kelimeyi “ekşi gibi, az ekşi” anlamında +CA ekinin türettiği sıfatlar arasında vermiştir (Hatipoğlu, 1981: 46). “Ekşice” Türk Dil Kurumunun sözlüğünde, Milli Eğitim Bakanlığının sözlüğünde ve *Ötüken Türkçe Sözlük*’te bulunmamaktadır. Dil Derneği, Ali Püsküllüoğlu ve Mehmet Doğan’ın sözlüklerinde ise “küçültme” anlamıyla geçmektedir. Katılımcıların bu kelime hakkındaki görüşleri Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: “Yedikleri ekşice bir erik, hepsinin dişini kamaştırmış.” Cümlesindeki “Ekşice” Kelimesinin Anlamı

Seçenek Metni	Sayı	%
"Ekşiden daha ekşi" anlamında kullanılmış.	34	6,31
"Çok ekşi" anlamında kullanılmış.	67	12,45
"Biraz ekşi, ekşiye yakın" anlamında kullanılmış.	432	80,29
Kararsızım	5	0,92
Toplam	538	100

Katılımcıların %80 gibi büyük bir çoğunluğu da “ekşice” kelimesini “biraz ekşi, ekşiye yakın” şeklinde küçültme anlamıyla kullanmıştır. Yaklaşık %19’luk bir dilim ise “ekşiden daha ekşi, çok ekşi” yönünde bir güçlendirme olduğu görüşündedir.

2.2.6. “Genişçe” Kelimesinin Anlamına İlişkin Bulgular

Katılımcılara sorulan “Babam, bu güvercinlere gaz sandıklarından genişçe bir yuva yaptı.” cümlesi, Zeynep Korkmaz’ın küçültme sıfatı örneklerinden alınmıştır (Korkmaz, 2003: 378). “Genişçe” kelimesi, Banguoğlu (Banguoğlu, 1998: 350), Gencan (Gencan, 1979: 183) ve Gece’de de (Gece, 1995) küçültme sıfatı olarak geçmektedir. Hatipoğlu, doğrudan “küçültme sıfatı” ifadesini kullanmasa da bu kelimeyi “az geniş, geniş gibi” anlamında kabul eder (Hatipoğlu, 1981: 46). Nurettin Koç, +CA yapım ekinin görevlerini sıralarken “Önadlara getirilerek *çokluk, nicelik, büyüklük, ölçü* belirten önadlar yapar.” der ve bu ekle yapılan sıfatlar için “*genişçe (bir salon)*” örneğini de verir (Koç, 1996: 88). Koç’a göre “genişçe bir salon” yapısındaki “genişçe” kelimesi çokluk, büyüklük anlamı katmaktadır. “Genişçe” kelimesinin anlamına ilişkin görüşler, Tablo 8’de verilmiştir:

Tablo 8: “Babam, bu güvercinlere gaz sandıklarından genişçe bir yuva yaptı.” Cümlesindeki “Genişçe” Kelimesinin Anlamı

Seçenek Metni	Sayı	%
"Genişten daha geniş" anlamında kullanılmış.	94	17,47 %
"Çok geniş" anlamında kullanılmış	146	27,13 %
"Biraz geniş, genişçe yakın" anlamında kullanılmış.	289	53,71 %
Kararsızım	9	1,67 %
Toplam	538	100

Bu kelime, incelediğimiz sözlüklerin tamamında küçültme anlamıyla kullanılmıştır (*bk.* Tablo 2). Ancak sözlüklerdeki anlamın tersine katılımcıların yaklaşık %45’i, kelimedeki anlamın güçlendirildiğini düşünmektedir.

2.2.7. “Güzelce” Kelimesinin Anlamına İlişkin Bulgular

Katılımcılara sorulan “İçeriden güzelce bir kız çıktı.” cümlesi, Korkmaz’ın küçültme sıfatı olarak verdiği “güzel bir kız” (Korkmaz, 2003: 377) örneğinden hareketle araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Aynı kelime, Ediskun’da “güzelce bir ödev” olarak yer almıştır (Ediskun, 1993: 147). Tahir Nejat Gencan, “güzelce ev” yapısını, anlamı küçültülmüş sıfat örneği olarak verir ancak “güzelce” kelimesinin anlamını “oldukça güzel” olarak açıklar (Gencan, 1979: 183). Hatipoğlu, doğrudan “küçültme sıfatı” ifadesini kullanmasa da bu kelimeyi “az güzel, güzel gibi” anlamında kabul eder (Hatipoğlu, 1981: 46). “Güzelce” kelimesi, sadece Mehmet Doğan’ın sözlüğünde “oldukça güzel” şeklinde güçlendirilmiş bir anlamla karşımıza çıkmaktadır. MEB sözlüğünde ise küçültme anlamının yanında güçlendirilmiş anlamı da verilmiştir. Diğer sözlüklerde ise “biraz güzel, güzele yakın” şeklindeki küçültme anlamı vardır (*bk.* Tablo 2). Katılımcıların bu kelimeye ilişkin görüşleri,

Tablo 9’da verilmiştir:

Tablo 9: “İçeriden güzelce bir kız çıktı.” Cümlesindeki “Güzelce” Kelimesinin Anlamı

Seçenek Metni	Sayı	%
"Güzelden daha güzel" anlamında kullanılmış.	63	11,71 %
"Çok güzel" anlamında kullanılmış.	209	38,84 %
"Biraz güzel, güzele yakın" anlamında kullanılmış.	252	46,84 %
Kararsızım	14	2,6 %
Toplam	538	100

Anketteki diğer bütün kelimelerde, sözlüklerin genelindeki anlam daha yüksek oranda çıkmıştı. Ancak bu kelimedede sadece Mehmet Doğan’ın sözlüğünde verilen güçlendirilmiş anlamın katılımcılar tarafından daha çok tercih edildiğini görüyoruz. +CA ekinin “güçlendirme” işlevi, “küçültme” işlevinin önüne geçmiş durumdadır. Katılımcıların %46’sı küçültülmüş anlamı, %50’si güçlendirilmiş anlamı seçmiştir.

2.2.8. “Kalınca” Kelimesinin Anlamına İlişkin Bulgular

Katılımcılara “Öğretmen sınıfa girince, çantasından kalınca bir kitap çıkardı.” cümlesindeki “kalınca” kelimesinin anlamı da sorulmuştur. Bu cümle, Zeynep Korkmaz’ın küçültme sıfatlarına örnek olarak verdiği cümlelerden biridir (Korkmaz, 2003: 378). Hatipoğlu, doğrudan “küçültme sıfatı” ifadesini kullanmasa da bu kelimeyi “az kalın, kalın gibi” anlamında kabul eder (Hatipoğlu, 1981: 46). Nurettin Koç, +CA yapım ekinin görevlerini sıralarken “Önadlara getirilerek *çokluk, nicelik, büyüklük, ölçü* belirten önadlar yapar.” der ve bu ekle yapılan sıfatlar için “*kalınca (bir dilim)*” örneğini de verir (Koç, 1996: 88). Koç’a göre “kalınca bir dilim” yapısındaki “kalınca” kelimesi çokluk, büyüklük anlamı katmaktadır.

Tablo 10: “Öğretmen sınıfa girince, çantasından kalınca bir kitap çıkardı.” Cümlesindeki “Kalınca” Kelimesinin Anlamı

Seçenek Metni	Sayı	%
"Kalından daha kalın" anlamında kullanılmış	81	15,05 %
"Çok kalın" anlamında kullanılmış.	171	31,78 %
"Biraz kalın, kalına yakın" anlamında kullanılmış	281	52,23 %
Kararsızım	5	0,92 %
Toplam	538	100

“Kalınca” kelimesi, sözlüklerde küçültme anlamıyla yer almaktadır. “Derince” kelimesinde olduğu gibi bu kelimedede de katılımcıların %47 gibi büyük bir oranı “kalından daha kalın, çok kalın” şeklinde güçlendirme olduğunu düşünmektedir ki bu oran, göz ardı edilemeyecek derecede yüksek bir orandır.

2.2.9. “Serince” Kelimesinin Anlamına İlişkin Bulgular

Katılımcılara “Biz içeride çalışırken dışarıda serince bir rüzgâr esiyordu.” cümlesindeki “uzunca” kelimesinin anlamı sorulmuştur. Bu cümle, Zeynep Korkmaz’ın küçültme sıfatlarına örnek olarak verdiği cümlelerden biridir (Korkmaz, 2003: 378) Gencan’da da bu kelime küçültme sıfatı olarak geçmektedir (Gencan, 1979: 183). Katılımcıların bu kelimeye verdikleri cevaplar, Tablo 11’de sunulmuştur:

Tablo 11: “Biz içeride çalışırken dışarıda serince bir rüzgâr esiyordu.” Cümlesindeki “Serince” Kelimesinin Anlamı

Seçenek Metni	Sayı	%
"Serinden daha serin" anlamında kullanılmış.	36	6,69
"Çok serin" anlamında kullanılmış.	61	11,33
"Biraz serin, serine yakın" anlamında kullanılmış.	435	80,85
Kararsızım	6	1,11
Toplam	538	100

Bu kelime, incelediğimiz sözlüklerin tamamında küçültme anlamıyla kullanılmıştır. Katılımcıların %80’inin görüşü de bu yöndedir. “Kalinca”, “derince”, “uzunca” kelimelerinde yüksek oranda karşımıza çıkan pekiştirme anlamı, bu kelimedede düşük oranda kalmıştır.

2.2.10. “Uzunca” Kelimesinin Anlamına İlişkin Bulgular

Katılımcılara “Bıçağı sürte sürte ipin uzunca bir parçasını kesti.” cümlesindeki “uzunca” kelimesinin anlamı sorulmuştur. Bu cümle, *TDK Türkçe Sözlük*’ten (TDK, 2010: 2438) alınmıştır. Ediskun, “uzunca” kelimesini “küçültme ve kısma sıfatları” örneği olarak vermiştir (Ediskun, 1993: 147). Gencan’da da bu kelime küçültme sıfatı olarak geçmektedir (Gencan, 1979: 183). Hatipoğlu, kelimeyi “uzun gibi, oldukça uzun” anlamında alarak küçültme ve güçlendirmeyi bir arada kullanmıştır (Hatipoğlu, 1981: 46). Bu kelime yalnızca TDK sözlüğünde sadece küçültme anlamıyla verilmiştir. MEB sözlüğünde ise hem pekiştirme hem de küçültme anlamı verilmiştir. Tablo 12’de katılımcıların bu kelime hakkındaki görüşleri verilmiştir:

Tablo 12: “Bıçağı sürte sürte ipin uzunca bir parçasını kesti.” Cümlesindeki “Uzunca” Kelimesinin Anlamı

Seçenek Metni	Sayı	%
"Uzundan daha uzun" anlamında kullanılmış.	102	18,95
"Çok uzun" anlamında kullanılmış.	105	19,51
"Biraz uzun, uzuna yakın" anlamında kullanılmış.	323	60,03
Kararsızım	8	1,48
Toplam	538	100

Tablo 12’de de görüleceği üzere kelimenin küçültme anlamı ön plandadır; ancak katılımcıların %40’ı bu kelimeyi “uzundan daha uzun, çok uzun” anlamında kullanmaktadır. Bu kelime “derince” kelimesinde olduğu gibi +CA ekinin “güçlendirme” anlamının iyice belirginleşmeye başladığını söylemek mümkündür.

3. Tartışma

Yukarıda +CA ekinin hangi kelimeye hangi anlamı taşıdığına ilişkin 538 katılımcının görüşlerini içeren sayısal veriler, her kelime için ayrı ayrı verildi. Bu tablolarda da görüleceği üzere katılımcılar, ağırlıklı olarak +CA ekinin kelimeye küçültme anlamı kattığını düşünmektedir. Ancak +CA ekinin sığara “güçlendirilmiş bir anlam” kattığını düşünen katılımcı sayısı da dikkate alınacak derecede yüksektir hatta bazı kelimelerde bu oran neredeyse eşittir. Bütün kelimelerin bir arada verildiği Tablo 13 incelendiğinde de bu durum açıkça görülecektir:

Tablo 13: Kelimelerdeki Küçültme ve Güçlendirme Anlamları

	Küçültme		Güçlendirme					
	biraz ... , ... (+A) yakın		... (+Dan) daha ...		Çok ...		Güçlendirme Toplamı	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
alçakça	401	74,53	57	10,59	63	11,71	130	22,3
bolca	120	22,3	135	25,09	247	50,92	382	76,01
büyükçe	412	76,57	51	9,47	71	13,19	122	22,6
derince	279	51,85	91	16,91	155	28,81	246	45,12
ekşice	432	80,29	34	6,31	67	12,45	101	18,76
genişçe	289	53,71	94	17,47	146	27,13	240	44,6
güzelce	252	46,84	63	11,71	209	38,84	272	50,55
kalınca	281	52,23	81	15,05	171	31,78	252	46,83
serince	435	80,85	36	6,69	61	11,83	97	18,52
uzunca	323	60,03	102	18,95	105	19,51	207	38,46

Önceki sayfalarda yer verilen Tablo 2’de de görüleceği üzere “bolca” kelimesi, sözlüklerde de “çokça, oldukça çok” anlamında verilmiştir ve katılımcılar da ağırlıklı olarak bu anlamı seçmiştir. Ancak “derince, güzelce, genişçe, kalınca” gibi kelimelerde sözlüklerdeki anlamla katılımcıların kullandığı anlam arasında büyük bir farklılık olduğu gözlenmektedir. Sözlüklerde bu kelimeler ağırlıklı olarak “küçültülmüş anlamla” karşımıza çıkmaktadır, gramerlerimizde de küçültme sıfatı kabul edilmiştir; ancak ilgili kelimeler için katılımcıların yarıya yakını “güçlendirilmiş anlam” olduğunu düşünmektedir.

Bazı kelimeler (*alçakça, güzelce* gibi) için aynı sözlükte hem küçültülmüş hem de güçlendirilmiş anlama yer verilmesi; bazı kelimeler (*büyükçe, alçakça, kalınca* gibi) için bir sözlükte küçültme anlamı varken diğer sözlükte güçlendirilmiş anlam olması ve anket

sonuçlarındaki farklılıklar göstermektedir ki “küçültme sıfatı” kabul edilen sıfatlardaki *küçültme* anlamı üzerinde teoride ve pratikte bir birlik yoktur. Aynı kelimedeki ve aynı cümledeki +CA eki, bazıları tarafından küçültme anlamı kabul edilirken bazıları tarafından güçlendirilmiş anlamı kabul edilmektedir.

Küçültme eki olarak adlandırılan bazı eklerin aslında kelimeye küçültme anlamı katmadığı, diğer bazı çalışmalara da konu olmuştur. Sadettin Özçelik’in çalışması, bu noktadaki önemli çalışmalardan biridir. Özçelik, eklerin işlevlerinin günümüzle sınırlı olmadığını, zaman içinde değişme meydana gelebileceğini ve bu nedenle eklere özel isimler vermenin bu ekin fonksiyonda sınırlamaya neden olacağını belirtmektedir (Özçelik, 2004). Özçelik’e göre gramerimizdeki bu yanlış adlandırma, dil bilgisi öğretimimize de yansımakta ve öğrencilerin haklı olarak “Bu ekler, nasıl küçültme eki olabilir?” şeklinde itirazına yol açmaktadır.

Sema Aslan da “Türkiye Türkçesinde Küçültme ve Pekiştirme Kavramları ve -Cik Eki Üzerine” adlı çalışmasında (Aslan, 2002) gramerlerimizde küçültme eki olarak kabul edilen +Cik ekinin eklendiği kelimeye küçültme değil de pekiştirme anlamı kattığını savunmaktadır: “İncecik kız” tamlamasında kızın bir hayli ince olduğu, “sıcacık çay” tamlamasında çayın oldukça sıcak olduğu, “kısacık elbise” tamlamasında ise elbisenin boyunun bir hayli kısa olduğu anlaşılır.” (Aslan, 2002).

Özçelik’in işaret ettiği “Bu ekler, nasıl küçültme eki olabilir?” itirazı, bu çalışmada incelenen “derince, güzelce, genişçe, kalınca” gibi kelimeler için de geçerlidir. Çünkü +CA eki, kaynaklarda ifade edilenin aksine eklendiği sözcükteki anlamı güçlendirmeye de başlamış durumdadır.

Kelimelerin kazandığı anlamların anlık olarak sözlüklerde yer alması mümkün değildir. Bu nedenle dili konuşanlar arasında bilinen ve kullanılan anlam, sözlükte yer almayabilir veya farklı sözlüklerde farklı anlamda verilebilir. Gülcan Çolak Bostancı, 24 kelime üzerine yaptığı bir çalışmada kelimelerin yeni bazı anlamlar kazandığını, bu anlamların yazılı Türkçede kullanıldığını; ancak sözlüklerde bu yeni anlamlara yer verilmesi konusunda bir birlik olmadığını ortaya koymuştur (Çolak Bostancı, 2015). Aynı durum, +CA ekli sıfatlar için de geçerlidir. Bu sıfatların anlamı konusunda sözlüklerde tam bir birlik sağlanamamış olması, sözlüklerdeki anlamlar ile Türkçe konuşurların kelimeye yükledikleri anlamlar arasında farklılık olması, +CA ekli sıfatlarda bir anlam değişmesi yaşandığını göstermektedir.

+CA ekinin sıfata küçültme anlamı katma yanında sıfattaki anlamı güçlendirmeye de başlamasının sebebi ne olabilir? Bu durumu, ekin diğer görev ve anlamlarına bağlamak mümkündür:

1. +CA eki, vurgusuz olduğu durumlarda genellikle anlamı kuvvetlendirilmiş zarflar türetmektedir. Mesela “Hızlıca koştu.” cümlesinde “hızlıya yakın” anlamı değil, “hızlı olarak, hızlı biçimde” anlamı vardır. Yine “Yavaşça geliyor.” cümlesinde “yavaşa yakın” değil “oldukça yavaş” anlamı vardır. Zarflardaki bu kullanım, eş zamanlı kullanımdaki sıfatların anlamını da etkilemiş olabilir.

2. +CA ekinin aynı kelimededen hem sıfat hem de zarf türettiği de görülür. *TDK Türkçe Sözlük*'te “güzelce” kelimesi sıfat olarak “güzele yakın, güzel gibi” anlamında verilirken zarf olarak “iyice, adamakıllı” anlamında verilmiştir ki (TDK, 2011: 1015) bu anlam, güçlendirilmiş bir anlamdır. Aynı sözcük, Ali Püsküllüoğlu'nda da sıfat olarak küçültme anlamında, zarf olarak ise “adamakıllı, iyice, bir iyice, dikkat ederek, özenerek” şeklinde güçlendirilmiş anlamla kullanılmıştır (Püsküllüoğlu, 2012: 877). Benzer bir durum “genişçe” kelimesi için de geçerlidir. TDK sözlüğünde sıfat olarak küçültme anlamıyla geçen kelime, zarf olduğunda “uzun uzun, bol bol” (TDK, 2011: 928) şeklinde güçlendirilmiş anlamdadır. M. Doğan, bu kelimenin “hayli çok” anlamı için “Bu hususu genişçe konuştuk” örnek cümlesini vermiştir (Doğan, 2011: 589). Bu cümlede de “genişçe” kelimesi zarftır ve kelimedeki anlam, güçlendirilmiştir. Görüldüğü gibi ekin aynı kelimeye küçültme veya güçlendirme anlamı katıyor olması vurgulu olup olmaması ile ilgilidir. Aynı kelimedeki aynı ekin iki farklı anlamla kullanılması, ekin görev ve anlamları arasında bir etkilenme, benzeşme durumu ortaya çıkarmış olmalıdır.

3. +CA eki “onlarca (TDK, 2011: 1805; Doğan, 2011: 1211; Püsküllüoğlu, 2012: 1459), yüzlerce (TDK, 2011: 2635; Doğan, 2011: 1869; Dil Derneği, 2012: 1767), binlerce (Koç, 1996: 88) gibi sıfatlara “çokluk, fazlalık” anlamı katmaktadır. Niteleme sıfatlarına eklenirken genelde sıfatın anlamını küçülten ek, sayı sıfatlarında “çokluk, fazlalık” anlamı vermektedir. Her iki durumda da sıfat türeten ekin bu iki anlamı arasında zaman içinde bir etkilenme olması mümkündür.

4. Sonuç

+CA ekinin günümüz Türkçesindeki görev ve anlam çeşitliliği, bu ekte sürekli bir hareketliliğe neden olmaktadır. Bu ekin anlamı güçlendirilmiş zarflar ve sayı isimlerinden belirsiz çokluk içeren sıfatlar türetmesi, ekteki küçültme fonksiyonunu da etkilemiştir. Çalışmada incelediğimiz bazı kelimeler (*alçakça, güzelce* gibi) için aynı sözlükte hem küçültülmüş hem de güçlendirilmiş anlama yer verilmesi; bazı kelimeler (*büyükçe, alçakça, kalınca* gibi) için bir sözlükte küçültme anlamı varken diğer sözlükte güçlendirilmiş anlam olması ve anket sonuçlarındaki farklılıklar göstermektedir ki “küçültme sıfatı” kabul edilen sıfatlardaki *küçültme* anlamı üzerinde teoride ve uygulamada bir birlik yoktur. Aynı kelimedeki

ve aynı cümledeki +CA eki, bazıları tarafından küçültme anlamı kabul edilirken bazıları tarafından güçlendirilmiş anlamı kabul edilmektedir. Dilin doğası gereği bu güçlendirme işlevi şu an için her kelimedede aynı oranda değildir; ancak zaman ilerledikçe güçlendirme anlamının dikkate değer bir orana ulaşacağını söylemek mümkündür. Bu nedenle +CA ekinin küçültme, benzetme gibi diğer fonksiyonlarına ek olarak anlamı güçlendirme fonksiyonu da dikkate alınmalıdır.

Kaynaklar

- ASLAN, S. (2002). Türkiye Türkçesinde Küçültme ve Pekiştirme Kavramları ve –Cık Eki Üzerine. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 683, 224 - 228
- BANGUOĞLU, T. (1998). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- BOZKURT, F. (1995). *Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- ÇAĞBAYIR, Y. (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük*. Ankara: Ötüken Yayınları.
- ÇOLAK BOSTANCI, G. (2015). Türkçe Sözlük Birimlerin Kazandığı Yeni Anlamlar. *Dil Araştırmaları*, 16, 133 - 161
- DEMİRCİ, K. (2013). *Türkoloji İçin Dilbilim*. Ankara: Anı Yayınları.
- Dil Derneği (2012). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- DOĞAN, D. M. (2011). *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Yazar Yayınları.
- EDİSKUN, H. (1993). *Yeni Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ERGİN, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım.
- GECE, M. (1995). Türkçede Sıfatı Derecelendirme Yolları. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 519, 240 - 250
- GENCAN, T. N. (1979). *Dilbilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DENY, J. (1941). *Türk Dili Grameri*. İstanbul: Maarif Matbaası.
- HATİPOĞLU, V. (1981). *Türkçenin Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KARAAĞAÇ, G. (2013). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KOÇ, N. (2000). -ca Eki Üzerine. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 582, 505 - 514.
- KOÇ, N. (1996). *Yeni Dilbilgisi*. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- KONONOV, A. N. (1969). İsimlerin ve Sıfatların Küçültme Şekilleri ve Söz Yapımı. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1969*, 81 - 88
- KORKMAZ, Z. (1995). Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek İle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*, 12 - 84. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- KORKMAZ, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*.
- MEB (2004). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- ÖZÇELİK, S. (2004). Türkiye Türkçesinde Benzetme-Benzerlik Kavramları ve Bu Kavramları Sağlayan Ekler Üzerine. *İlmi Araştırmalar*, 17, 143 - 154
- PÜSKÜLLÜOĞLU, A. (2012). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- TDK (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TOSUN, İ. (2010). Türkiye Türkçesinde +CA Ekinin Kullanım ve Anlam Çeşitliliği. *Turkish Studies*, (5)4, 1472 – 1486